

Prekmursko besedje za gospodarska poslopja, kmečko dvorišče in kmečka opravila v Pleteršnikovem slovarju

MIHAELA KOLETNIK

*Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta, Koroška cesta 160,
SI – 2000 Maribor, mihaela.koletnik@um.si*

SCN VIII/1 [2015], 165–187

V prispevku je v obsegu, določenim z vprašalnico za Slovenski lingvistični atlas (SLA), predstavljeno besedje, ki v prekmurskem narečju poimenuje gospodarska poslopja, kmečko dvorišče in kmečka opravila. V treh krajevnih govorih (cankovskem, večeslavskem in graškem), zajetih v mrežo krajev za SLA, smo zbrali sedeminštirideset različnih odgovorov na šestinpetdeset vprašanj. Dokumentiranost in semantiko obravnavane leksike smo preverili v Murkovem slovarju (1833), Pleteršnikovem slovarju (1894/95), Slovarju slovenskega knjižnega jezika in treh slovarjih, ki prinašajo prekmursko narečno besedje.

This article presents lexemes denoting farm buildings, farmyards, and farm chores in the Prekmurje dialect to the extent specified in the questionnaire used for the Slovenian Linguistic Atlas (SLA). Forty-seven replies to 56 questions were collected in three local dialects included in the SLA network of towns: Cankova (SLA 387), Večeslavci (SLA 397), and Grad (SLA 398). Documentation and semantics of the dialectal vocabulary were checked in Murko's dictionary (1833), Pleteršnik's dictionary (1894/95), in the *Dictionary of Standard Slovene* as well as in three more dictionaries that include the Prekmurje dialect vocabulary.

Ključne besede: kmečka materialna in kulturna dediščina, panonska narečna skupina, prekmursko narečje, Slovenski lingvistični atlas

Key words: material and cultural heritage of peasantry, Pannonian dialect group, Prekmurje dialect, Slovene Linguistic Atlas

1 Uvod

V prispevku je predstavljeno besedje za gospodarska poslopja, kmečko dvorišče in kmečka opravila v treh prekmurskih krajevnih govorih, zajetih v mrežo krajev za SLA: cankovskem, večeslavskem in graškem. Ti govori se uvrščajo

v prekmursko narečje panonske narečne skupine, prvi v prekmursko ravenško, preostala dva govora pa v prekmursko goričko podnarečje.¹ Obravnavano besedje je v vprašalnici za Slovenski lingvistični atlas (SLA) uvrščeno v poglavja III. Hiša (27 vprašanj), IV. Vas (4 vprašanja), VI. Orodje (14 vprašanj), VII. Živali (2 vprašanja), VIII. Rastline (7 vprašanj) in XII. Pokrajina (1 vprašanje), eno vprašanje pa najdemo tudi v gramatičnem delu vprašalnice. V Dialektološki sekciji Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani so vprašanja prerazvrstili v smiselni sklop »gospodarska poslopja in kmečko dvorišče« (38 vprašanj), ki smo mu dodali še sklop »kmečka opravila« (18 vprašanj).

Narečno gradivo za šestinpetdeset vprašanj, obravnavanih v tem prispevku, je zbrano na Cankovi (SLA 387), v Večeslavcih (SLA 397) in pri Gradu (SLA 398).² Dokumentiranost in semantiko zbrane leksike smo preverili v dveh starejših slovenskih slovarjih (*Murko*, 1833; *Pleteršnik*, 1894/95), v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (1995) ter treh slovarjih, ki prinašajo prekmursko narečno besedje (*Slovar beltinskega prekmurskega govora*, 1996; *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*, 2005; *Slovar Gornjega Senika A–L*, 2009).

2 Gradivo z razširjenostjo, s pomenom in z izvorom leksemov

(1) SLA V164 'stranišče'

T387: 'xa:jzɫ, s'ra:ɯnjek; T397: 'xa:jzɫ, s'ra:ɯnjek; T398: s'ra:ɯnjek

Za pomen 'prostor za opravljanje potrebe', knj. *stranišče* (*i*), se uporablja leksem *sralnjek*, izpeljanka iz leksema *sрати*, pslovan. **sbrǎti*, sed. **ser'q̃* 'sрати' (SES: 690); na Cankovi in v Večeslavcih sobiva z leksemom *hajzelj*, prevzetim iz bav. avstr. *Häuslein*, nar. *haisel* (DLS: 141; ESSJ I: 230), ki ga za obravnavani pomen poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju. V slovenskogoriškem narečju ima novejšo dvojnico *vece*, prevzeto iz angl. *w. c.* v enakem pomenu, kar je kratica, ki stoji za water closet 'sobica za vodo' (SES: 809), v prleškem narečju pa se uporablja še iz nemščine prevzeti leksem *sekret* < nem. *Sekret* 'stranišče', kar se je razvilo iz srvnem. *secrēt(e)* < it. (*luogo*) *segréto* 'oddaljena soba' (SES: 645).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *hajzelj*: –; *sralnjek*: – ~ **Pleteršnik:** *hajzelj*: –; *sralnjek*: – ~ **SSKJ:** *hajzelj* –; *sralnjek*: – ~ **SBG:** *hajzelj*: –; *sraunjek -a* m stranišče ~ **PKMS:** *hajzelj*: –; *sralnjek*: – ~ **SGS:** ∅

¹ Več o prekmurskem narečju in njegovih podnarečjih gl. Koletnik (2008), Koletnik, Holsedl (2009: 173–187), Zorko (2009).

² Gradivo (vprašanja 1–38) je pod mentorstvom Mihaele Koletnik leta 2013 zbrala Mateja Sever; gradivo za vprašanja 39–56 je leta 2014 zbrala Mihaela Koletnik.

(2) SLA V573 'gnoj'

T387: g'nɔj; T397: g'nɔj; T398: g'nɔj

Za pomen 'iztrebki domačih živali, pomešani s steljo', knj. *gnój* (*ō*), se uporablja enotno poimenovanje *gnoj*, pslovan. **gnōj* (SES: 178), za obravnavani pomen posplošeno tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Gnój*, 2. *gnója*, *gnojá* m der Dung, der Mist ~ **Pleteršnik:** *gnôj*, m. 1) der Mist, der Dünger ~ **SSKJ:** *gnój -á* in *-a* m 1. iztrebki domačih živali, pomešani s steljo ~ **SBG:** *gnój -á* s *gnoj* ~ **PKMS:** *gnój -á* m *gnoj* ~ **SGS:** *g'nɔj -a* m 1. *gnojilo*

(3) SLA V161(s) 'hlev'

T387: š'tála; T397: š'tála; T398: š'tála

Za pomen 'stavba, prostor za bivanje domačih živali, zlasti večjih', knj. *hlév* (*ē*), se povsod uporablja poimenovanje *štala*. Leksem *štala*, prevzet ali iz srvnem. *stal*, *-lles* 'prostor za živino, hlev' (DLS: 227) ali iz it. *stalla* 'ograjen in pokrit prostor za živino' (ESSJ IV: 105), je za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Shtála*, f. der Stall ~ **Pleteršnik:** *štála*, f. = hlev, der Stall; – iz nem. ~ **SSKJ:** *štála -e* ž nižje pog. hlev ~ **SBG:** *š'tála -e* ž hlev ~ **PKMS:** *š'tála -él-e* ž hlev ~ **SGS:** ø

(4) SLA V161(a) '(hlev) za krave'

T387: š'tála; T397: š'tála; T398: š'tála

Vprašanje za *hlev* (V161) predvideva še tri odgovore, in sicer za (a) hlev za krave, (b) hlev za ovce in (c) hlev za svinje. Za pomen 'stavba, prostor za bivanje goveda', knj. *govéji hlév* (*ē*, *ē*), se povsod uporablja prevzeti leksem *štala*, za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju. V prleškem narečju sobiva z leksemom *kravja štala*, katerega določilo je domače (prim. pslovan. **kōrva* /SES: 319/).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Shtála*, f. der Stall ~ **Pleteršnik:** *štála*, f. = hlev, der Stall; – iz nem.; *hlév*, m. der Viehstall /.../ – der Schweinstall ~ **SSKJ:** *štála -e* ž nižje pog. hlev ~ **SBG:** *š'tála -e* ž hlev ~ **PKMS:** *š'tála -él-e* ž hlev ~ **SGS:** ø

(5) SLA V161(b) '(hlev) za ovce'

T387: š'tála; T397: š'tála; T398: š'tála

Za pomen ‘stavba, prostor za bivanje ovac’, knj. *ôvčji hlév* (*ô*, *ê*), se povsod uporablja prevzeti leksem *štala*, za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju. V prleškem narečju se rabi še leksem *ovčja štala*, katerega jedro je domače (prim. pslovan. **ovčcā* /SES: 483/).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Štála*, f. der Stall ~ **Pleteršnik:** *štála*, f. = hlev, der Stall; – iz nem.; *hlév*, m. der Viehstall /.../ – der Schweinstall ~ **SSKJ:** *štála* -e ž nižje pog. hlev ~ **SBG:** *š'tála* -e ž hlev ~ **PKMS:** *š'tála* -é/-e ž hlev ~ **SGS:** ø

(6) SLA V161(c) ‘(hlev) za svinje’

T387: š'tálce; T397: s'vi:njska š'tála, s'vi:njske š'tálce; T398: lo'vi:ičj, s'vi:njske š'tálce

Za pomen ‘stavba, prostor za bivanje svinj’, knj. *svinjski hlév* (*i*, *ê*), se uporabljata besedna zveza *svinjska štala*, katere jedro je prevzeto, določilo pa je izpeljano iz leksema *svinja*, pslovan. **svinī*, rod. **svinbĵĕ* (SES: 715), največkrat izpričana v množinski obliki, ter v množinski obliki zabeležen leksem *štalica*, izpeljanka iz prevzetega leksema *štala*. Kot enkratnica je v T398 zapisan v množinski obliki izpričani leksem *lovič*, izpeljanka iz glagola *loviti*, pslovan. **lovīti* s prvotnim pomenom ‘ujeti, zapleniti’ (SES: 366), ki ima izpričano dvojnico *svinjske štalice*. Leksem *svinjska štala* je posplošen tudi na sklenjenem območju slovenskogoriškega in prleškega narečja; v prvem sobiva z leksemom *štalica*, izpričanim v množinski obliki, v drugem pa z leksemi: *štalinka* in *štalinec*, izpeljankama iz leksema *štala*, ter *svinjak*, izpeljanko iz leksema *svinja*, pslovan. **svinī*, rod. **svinbĵĕ* (SES: 715).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *lovič*: –, toda *lôvzh*, m. der Häscher; *svinjska štala*: –, *svinjske štalice*: –; *Štáliza*, f. d. ein kleiner Stall ~ **Pleteršnik:** *lóvič*, m. der Häscher, Mur.; *svinjska štala*: –, *svinjske štalice*: –, *štalica* – ~ **SSKJ:** *lovič*: –, *svinjska štala*: –, *svinjske štalice*: –, *štalica* -e ž nižje pog. hlevček ~ **SBG:** *lovič*: –, *svinjska štala*: –, *svinjske štalice*: –, *štalica* – ~ **PKMS:** *lovič*: –, *svinjska štala*: –, *svinjske štalice*: –, *štalica* – ~ **SGS:** *lovič*: –, *svinjska štala*: ø; *svinjske štalice*: ø; *štalica*: ø

(7) SLA V161(a) ‘kurnica (kjer spijo kokoši)’

T387: koko'sečnjek; T397: 'kürnjek; T398: 'kürnjek

Za pomen ‘zaprt prostor za kokoši’, knj. *kúrník* (*û*), se najpogosteje uporablja leksem *kurnjak*, izpeljanka iz leksema *kura*, pslovan. **kūra* ‘kokoš’ (SES: 335). Kot enkratnica je v T387 izpričan leksem *kokošečnjak*, izpeljanka iz leksema *kokoš*, pslovan. **kôkošb*, kar je izpeljano iz onomatopeje **koko*, ki posnemma kokodakanje (SES: 290; ESSJ II: 54). Leksem *kurnjak* je za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju; v slednjem sobiva z

leksemom *kurečjak*, v prvem pa poznajo še lekseme *kurečjak*, *kurečnik*, *kurešnica*, *kurjek*, *kurnica* in *kurnik*.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *kokošečnjak*: –; *kurnjak* m. die Hühnersteige ~ **Pleteršnik:** *kokošečnjak*: –, toda *kokošnjak*, m. 1) = kurnjak, Cig.; *kurnjak*, m. = kurnik 1), *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *Valj.* (*Rad*), *Bes.* ~ **SSKJ:** *kokošečnjak*: –, toda *kokošnjak*; *kurnjak* -a m star. kurnik, *kokošnjak* ~ **SBG:** *kokošečnjak*: –; *kurnjak*: – ~ **PKMS:** *kokošečnjak*: –; *kurnjek* -a m kurnik ~ **SGS:** *kokošečnjak*: –; 'kü:rn'ek -a m kurnik

(8) SLA V162A 'skedenj'

T387: š'kegenj; T397: š'kegenj; T398: š'kegenj

Za pomen 'gospodarsko poslopje z delovnim prostorom zlasti za mlatenje in s prostorom za shranjevanje sena, slame', knj. *skedenj* in *skèdenj* (ä; ð), je v gradivu izpričano poimenovanje *skedenj*, prevzeto iz stvnem. *scugin*, *scugina* 'skedenj, gumno' (ESSJ III: 242), kar poznajo tako v slovenskogoriškem kot prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Skèdenj*, auch *fkèdenj*, *dnja* m. die Tenne, der Dreschboden ~ **Pleteršnik:** *skədànj*, -*dnjà*, m. die Scheune, die Scheuer; der Dreschboden, die Tenne, *Mur.*, *Cig.* – tudi: *skədànj*, *Štrek*. – prim. *skegenj*, *škegen*, stvn. *scugin*, *scugina*, *Scheune*, *Mik.* (*Et.*) ~ **SSKJ:** *skedènj* -*dnjà* in *skèdenj* -*dnja* m gospodarsko poslopje z delovnim prostorom zlasti za mlatenje in s prostorom za shranjevanje sena, slame ~ **SBG:** *škègen(j)* -*gnja* m sadovnjak; drugod v Prekmurju *skedenj* ~ **PKMS:** *škèdjen* -*dnja* m *skedenj* ~ **SGS:** ø

(9) SLA V162A(p) Če je beseda znana, določiti pomen.

Vprašanje za *skedenj* (V162A) zahteva tudi razlago pomena. V prekmurskem goriškem in ravenskem podnarečju se leksem *skedenj* uporablja za pomen 'prostor za shranjevanje sena, slame'.

(10) SLA V162B 'petra'

Beseda v prekmurščini ni znana, prav tako ne v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

(11) SLA V162B(p) Če je beseda znana, določiti pomen.

Gl. (10) V162B.

(12) SLA V162C 'gumno'

T387: 'gümla; T397: 'gümla; T398: 'gümla

Za pomen ‘prostor, kjer se navadno mlati’, knj. *gúmno* (*ú*), se uporablja enotno, v feminizirani obliki izprčano poimenovanje *gumno*, pslovan. **gumьnǫ* *‘prostor, kjer se mlati pšenica’ (SES: 96), za obravnavani pomen posplošeno tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Gúmno* n. die Dreschtenne ~ **Pleteršnik:** *gúmno*, n. 1) festgestampfter Boden: die Tenne, die Dreschtenne, *Mur., Cig., Jan., ogr.-Mik.* ~ **SSKJ:** *gúmno* -a s prostor, kjer se navadno mlati ~ **SBG:** *gúmlo* -a s gumno; kolnica; pod za mlačev ~ **PKMS:** *gúmlo* -e ž gumno ~ **SGS:** *gúmlo* -a s gumno

(13) SLA V168A ‘studenec’

T387: s'tüdenec; T397: s'tüdenec; T398: s'tüdenec

Za pomen ‘manjši izvir vode’, knj. *studēnec* (*é*), se uporablja enotno poimenovanje *studenec*. Leksem *studenec*, slovan. **studenьcъ*, kar je izpeljano iz pslovan. **studenъ* ‘mrzel’ (SES: 708), je za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem (tukaj z različico *studenek*) in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *studenec*: –, toda *Stüdeniz, nza* m der Brunnen ~ **Pleteršnik:** *studénac* m. 1) die Quelle /.../ – tudi: *stüdenac, Valj. (Rad), vzhšt.* ~ **SSKJ:** *studēnec* -nca m 1. manjši izvir vode ~ **SBG:** *stüdenec* -nca m vodnjak, studenec ~ **PKMS:** *stüdenec* -nca m vodnjak, studenec ~ **SGS:** ∅

(14) SLA V168B ‘vodnjak’

T387: s'tüdenec; T397: s'tüdenec; T398: s'tüdenec

Za pomen ‘zaprt prostor ali posoda, navadno v zemlji, za zbiranje, shranjevanje večjih količin pitne vode’, knj. *vodnják* (*á*), se uporablja enotno poimenovanje *studenec*, za obravnavani pomen posplošeno tudi v slovenskogoriškem (tukaj z različico *studenek*) in prleškem narečju, kjer sobiva z leksemom *studenec* z *vedrico*.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *studenec*: –, toda *Stüdeniz, nza* m der Brunnen ~ **Pleteršnik:** *studénac* m. 1) die Quelle /.../ – tudi: *stüdenac, Valj. (Rad), vzhšt.* ~ **SSKJ:** *studēnec* -nca m 1. manjši izvir vode ~ **SBG:** *stüdenec* -nca m vodnjak, studenec ~ **PKMS:** *stüdenec* -nca m vodnjak, studenec ~ **SGS:** ∅

(15) SLA V169(s) ‘korito’

T387: ko'rito; T397: ko'rito; T398: ko'rito

Splošno vprašanje 'korito' (V169) predvideva natančnejše odgovore za (a) korito za vodo in (b) korito za prašiče. Dalje gl. (16) V169(a) in (17) V169(b).

(16) SLA V169(a) 'korito za vodo'

T387: ko'rito; T397: ko'rito; T398: ko'rito

Za pomen 'večja podolgovata, navadno zidana posoda na prostem za vodo', knj. *korító* (*i*), se uporablja enotno poimenovanje *korito*, pslovan. **korýto* 'korito, žleb' (SES: 310), za obravnavani pomen posplošeno tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Korito* n. der Trog, eine grosse Rinne ~ **Pleteršnik:** *korító*, n. der Trog (Fress-, Tränke-, Löschtrog u. dgl.) ~ **SSKJ:** *korító* -a s l. podolgovata, navadno lesena posoda za krmljenje, napajanje živine ~ **SBG:** *korito* -a s korito ~ **PKMS:** *korító* -a s korito ~ **SGS:** *ko'ri:ta* -e ž korito

(17) SLA V169(b) 'korito za prašiče'

T387: ko'pánja; T397: ko'pánja; T398: ko'pánja

Za pomen 'podolgovata, navadno lesena posoda za krmljenje, napajanje živine, knj. *korító* (*i*), se uporablja leksem *kopanja*, izpeljanka iz splošnoslovanskega leksema *kopati* 'delati jamo', pslovan. **kopāti* 'kopati', kar izhaja iz ide. korena *(s)*kāp*, *(s)*kēp*- 'obdelovati z ostrim orodjem, rezati' (SES: 307; ESSJ II: 44). Leksem *kopanja* poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju; v prvem sobiva z leksemi *korito*, *svinjsko korito* in *korito za napajati*, v drugem z leksemom *svinjsko korito*.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Kopánja* f. der Trog ~ **Pleteršnik:** *kopánja*, f. der Badetrog, der Trog, *Mur.*, *Št.*, *Cig.*, *Jan.*, *ogr.-C.* ~ **SSKJ:** *kopánja* -e ž l. nar. vzhodno podolgovata, navadno lesena posoda za krmljenje, napajanje živine; korito ~ **SBG:** *kopánja* -e ž korito ~ **PKMS:** *kopánja* -e ž korito, kad ~ **SGS:** *ko'pán'a* -e ž l. korito

(18) SLA V170 'tnalo (kos lesa, na katerem sekajo drva)'

T387: 'pɛ:n; T397: 'pɛ:n; T398: 'pɛ:n

Za pomen 'nerazsekan, večji kos debla, na katerem sekajo, cepijo drva', knj. *tnálo* (*á*), se uporablja leksem *panj*, pslovan. **pǝn* 'b' 'štor, parobek' (SES: 490). V slovenskogoriškem in prleškem narečju leksema *panj* ne poznajo. V obeh omenjenih narečjih je najpogostejše poimenovanje *štor* (< bav. srvnem. **stor* /DLS: 230; ESSJ IV: 116/); v slovenskogoriškem narečju se rabita še leksema *štor za drva cepati* in *ritka*, metaforična izpeljanka iz leksema *rit*, pslovan.

**rítb* (ESSJ: 183, 184), v prleščini pa poznajo leksem *naton*, izpeljan iz *tėti*, *tnoq* (ESSJ II: 216).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Pánj*, m. der Stock, dr Block, der Bienenstock, der Baumstamm ~ **Pleteršnik:** *pánj, pánja, panjá, panjú*, m. 1) das stecken gebliebene Stück eines abgehauenen Baumes, der Baumstock ~ **SSKJ:** *pánj -a* m 2. /.../ po podiranju drevja preostali del debla; štor ~ **SBG:** *pén -a* m štor; tnaló; panj ~ **PKMS:** *pén -a* m panj ~ **SGS:** ø

(19) SLA V170(p) Ali ima beseda tnaló drug pomen?

Vprašanje 170(p) sprašuje po morebitnih pomenskih premikih. Ti v gradivu niso zabeleženi.

(20) SLA V158A 'drva'

T387: 'dřva; T397: 'dřva; T398: 'dřva

Za pomen 'razžagan in navadno naklan les za kurjavo', knj. *dřva* (*ř*), se uporablja enotno poimenovanje *drva*, pslovan. **drъvǎ* (SES: 127), za obravnavani pomen posplošeno tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *drva*: -, toda *Drova*, n. pl. (coll) das Brennholz ~ **Pleteršnik:** *dřva*, n. pl. išči pod: *drvo; dřvo*, n. /.../ nav. pl. *dřva*, das Brennholz ~ **SSKJ:** *dřva dřv* in *dřvǎ dřv* s mn. razžagan in navadno naklan les za kurjavo ~ **SBG:** *drva*: - ~ **PKMS:** *dřva* (pl.) *drva* ~ **SGS:** 'dřa 'dřf mn. *drva*

(21) SLA V317 'poleno'

T387: pre'kâũ; T397: pre'kâũ; T398: pre'kâũ

Za pomen 'razžagan, neobdelan kos lesa za kurjavo', knj. *poléno* (*é*), se uporablja leksem *prekal*, izpeljanka iz leksema *prekalati* 'razpoloviti' (Novak 1996: 112), tvorjenega iz leksema *kalati*, pslovan. **kalǎti* (SES: 250). V slovenskogoriškem in prleškem narečju leksema *prekal* ne poznajo. V obeh narečjih se uporabljata poimenovanji *poleno*, pslovan. *polěno* '*kar gori' (ESSJ III: 80), in *drvo*, izpričano v ženskospolski obliki, v slovenskogoriškem narečju pa še leksemi *cepanica* (prim. pslovan. **čěpati*, kar je izpeljano iz **čěpъ* 'razcepljen kos lesa' /SES: 70/), *kalanica* (prim. pslovan. **kalǎti* 'cepiti drva' /SES: 250/), *plóh*, kar je ali prevzeto iz srvnem. *bloch*, *bloc*, bav. nem. *plóh* 'ploh' ali izpeljano iz nar. slovenskega pridevnika *plòh* 'plosk' (SES: 528; ESSJ III: 60; DLS: 197), *špelta* (< srvnem. *spělte* 'odklan kos lesa, razkolek' /ESSJ: 89; DLS: 223/) in *šplevta* (< bav. nem. *Splette*, *Spléte* 'lesen razkolek' /ESSJ: 101/).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *prekal*: – ~ **Pleteršnik:** *prekal* – ~ **SSKJ:** *prekal* – ~ **SBG:** *prekal* –; gl. *prekálati* –*an* razpoloviti ~ **PKMS:** *prekal*: – ~ **SGS:** \emptyset

(22) SLA V158B ‘butara (nasekano dračje ali vejevje, povezano v snop)’

T387: 'pūšeṽ (veja); T397: 'pūšeṽ (veja); T398: 'pūšeṽ (veja)

Za pomen ‘več kratko nasekanih in povezanih vej za kurjavo’, knj. *bútara* (*ú*), se uporablja leksem *pušelj*, prevzet iz bav. avstr. nem. *Puschel* ‘šopek’, kar je manjšalnica k *Pusch* ‘grm’ (DLS: 205; ESSJ: 138). Leksem *pušelj* za obravnavani pomen poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju; v prvem sobiva z leksemi *bašelj* (< rom. *fascis* ‘sveženj, snop’ /ESSJ I: 13/), *snopič* (prim. pslovan. **snopъ* /SES: 677/), *butara* (< madž. *bútor* ‘cula, prtljaga, pohišstvo’ ali morda slovansko /SES: 6; ESSJ I: 55/) in *breme* (< pslovan. **běrmę* ‘breme’ /SES: 56/), v drugem pa z leksemi *butara*, *pušlek* in *šibje* (< *šiba*, pslovan. **šiba* /SES: 725/).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Púfhelj* (†) 2. *púfhlja*, *púfhljna* m. der Bund, der Strauss, der Blumenstrauss, der Buschen ~ **Pleteršnik:** *pušelj*: – ~ **SSKJ:** *pušelj* –*šlja* m nar. *šop* ~ **SBG:** *pūšeu* –*šla* m šop, butara ~ **PKMS:** *pūšeu* –*šla* m šopek, pušel (nar.) ~ **SGS:** \emptyset

(23) SLA V171 ‘cepiti (drva na drobno)’

T387: 'ka:latj; T397: 'ka:latj; T398: 'ka:latj

Za pomen ‘po dolgem razsekovati, kalati’, knj. *cepiti* in *cépiti* (*ī, é*), se uporablja leksem *kalati*, pslovan. **kalāti* (SES: 250), kar poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju; prvo za obravnavani pomen beleži še leksem *cepati* (pslovan. **cěpati* /SES: 70/), drugo pa *sekati* (pslovan. **sěkati* (ali **sěkāti*) /SES: 645/).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Kálati*, *am* v. impf. spalten ~ **Pleteršnik:** *kālati*, –*am*, vb. impf. spalten, schli-tzen, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.* ~ **SSKJ:** *kálati* –*am* nedov. redko cepiti, klati ~ **SBG:** *kálati* –*an* cepiti (drva), klati ~ **PKMS:** *kálati* –*an* cepiti (drva) ~ **SGS:** 'ka:late –*an* nedov. cepiti

(24) SLA V171(p) Določiti pomen.

Vprašanje 171 zahteva tudi določitev pomena. Iz pojasnil k rabi leksema *kalati* izhaja, da se ta rabi za pomen ‘po dolgem razsekovati, klati drva’.

(25) SLA V171(a) ‘sekati’

T387: 'šekati; T397: 'šekati; T398: 'šekati

Za pomen 'z udarjanjem z ostrim predmetom delati kose, dele', knj. *sékati* (é), se povsod uporablja leksem *sekati*, pslovan. **sěkati* (ali **sěkǎti*) (SES: 645), kar ob leksemu *kalati* poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju; prvo za obravnavani pomen beleži še leksem *cepati*.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *sékati, sêkam*, vb. impf. hacken, hauen ~ **Pleteršnik:** *sékati, sêkam*, vb. impf. hacken /.../ drva s., Holz hacken ~ **SSKJ:** *sékati* -am nedov. 1. z udarjanjem z ostrim predmetom a) delati kose, dele: ves dan so sekali drva ~ **SBG:** *sékati -éikan* sekati ~ **PKMS:** *sěkati/sékati sějkan* sekati ~ **SGS:** ø

(26) SLA V171(a)(p) Določiti pomen.

Vprašanje 171 (a)(p) zahteva tudi določitev pomena. Iz pojasnil k rabi leksemov *kalati* in *sekati* izhaja, da se leksem *kalati* uporablja v pomenu 'sekati drva', leksem *sekati* pa v pomenu 'sekati suhljad, dračje'.

(27) SLA V315(s) 'sekira'

T387: se'kɛ:ra; T397: se'kɛ:ra; T398: se'kɛ:ra

Za pomen 'orodje za sekanje iz držaja in na njem nasajenega rezila', knj. *sekira* (i), se uporablja enotno poimenovanje *sekira*, pslovan. **sekýra* (sekundarno *sěkýra*) (SES: 645), kar je za obravnavani pomen posplošeno tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Sekira, sekjira* f. die Hacke, das Beil ~ **Pleteršnik:** *sékira*, f. die Axt ~ **SSKJ:** *sekira -e* ž orodje za sekanje iz držaja in na njem nasajenega rezila ~ **SBG:** *sekira: - ~* **PKMS:** *sekéra -e* ž sekira ~ **SGS:** ø

(28) SLA V315(a) 'navadna (sekira)'

Vprašanje za *sekiro* (V315) predvideva odgovore za (a) navadno sekiro in (b) tesarsko sekiro. Za pomen 'navadna sekira' se v prekmurščini uporablja leksem *sekira*. Ta je za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju. V prvem sobiva z leksemi *drvanica*, *tepača* in *cepanica*, v drugem z leksemi *flosarka* (prim. nem. *Flösserhacke*), *drvača* in *drvnica*, izpeljankama iz leksema *drva*.

(29) SLA V315(b) 'tesarska (sekira)'

T387: 'ci:mermanska se'kɛ:ra; T397: 'ci:mermanska se'kɛ:ra; T398: 'ci:mermanska se'kɛ:ra

Za pomen 'tesarska sekira' se uporablja večbesedni leksem *cimermanska sekira*, katerega določilo je izpeljano iz prevzete podstave (prim. nem. *Zimmerman* 'te-

sar'), jedro pa je domače, ki ga poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju. V prvem sobiva z leksemi *cimerača* (< nem. *Zimmerhacke*), *tesača* in *bognarica* (< madž. *bognár* 'kolar'), v drugem pa z leksemi *cimermanka*, *cimerača* (< nem. *Zimmerhacke*), *sekira*, *plankača* (< srvnem. *planke*, lat. *planca* 'deska, ograja' /SES: 521/) in *tesarica*.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *cimermanska sekira*: – ~ **Pleteršnik:** *cimermanska sekira*: – ~ **SSKJ:** *cimermanska sekira*: – ~ **SBG:** *cimermanska sekira*: – ~ **PKMS:** *cimermanska sekira*: – ~ **SGS:** *cimermanska sekira*: –

(30) SLA V316 'toporišče (pri sekiri)'

T387: š'tiũ; T397: š'tiũ; T398: š'tiũ

Za pomen 'daljši držaj pri orodju', knj. *toporišče* (*i*), se uporablja enotno poimenovanje štil. Leksem štil, prevzet iz srvnem *stil*, iz česar se je razvilo današnje nemško *Stiel* 'držaj, ročaj' (SES: 740), je za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *štil*: – ~ **Pleteršnik:** *štil*: – ~ **SSKJ:** *štil*: – ~ **SBG:** *štíu -ila* m ročaj ~ **PKMS:** *štil*: – ~ **SGS:** ø

(31) SLA V438 'tesati'

T387: te'sâtj; T397: te'sâtj; T398: te'sâtj

Za pomen 's sekiro obdelovati les v smeri vlaken', knj. *tesáti* (*á*), se uporablja enotno poimenovanje *tesati*, pslovan. **tesáti* (SES: 761), za obravnavani pomen posplošeno tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju. V prvem se uporablja še leksem *sekati ven*, v drugem pa leksem *sekati*.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Těfati* oder *těfati*, gem. *tefáti*, *těfhem* oder *těfhem* v. imp. behauen, wie die Zimmerleute ~ **Pleteršnik:** *tésati*, *těšem*, vb. impf. 1) behauen, zimmern ~ **SSKJ:** *tesáti* *těšem* nedov. s sekiro obdelovati les v smeri vlaken ~ **SBG:** *tesáti* *těšen* tesati ~ **PKMS:** *těsati* *těšen* tesati ~ **SGS:** ø

(32) SLA V437 'žagati'

T387: 'žágatj; T397: 'žágatj; T398: 'žágatj

Za pomen 's potegovanjem žage sem in tja ali z njenim premikajočim se listom delati kose, dele', knj. *žágati* (*â*), se uporablja enotno poimenovanje *žagati*.

Leksem *žagati*, izpeljan iz leksema *žaga*, prevzetega iz stvnem. *saga* ‘žaga’ (DLS: 248), je za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Shágati*, am v. impf. sägen ~ **Pleteršnik:** *žâgati*, -am, vb. impf. sägen ~ **SSKJ:** *žágati* -am nedov. 1. s potegovanjem žage sem in tja ali z njenim premikajočim se listom a) delati kose, dele ~ **SBG:** *žagati*: – ~ **PKMS:** *žâgati žágan žagati* ~ **SGS:** ø

(33) SLA V156 ‘hlod’

T387: p'lɔ:(j); T397: p'lɔ:(j); T398: p'lɔ:(j)

Za pomen ‘odžagano, debelejšo deblo brez vej’, knj. *hlód* (*ô*), se uporablja enotno poimenovanje *plôh*. Leksem, ali prevzet iz srvnem. *bloch*, *bloc*, bav. nem. *ploch* ‘ploh’ ali izpeljan iz nar. sloven. pridevnika *plôh* ‘plosk’ (SES: 528; ESSJ III: 60; DLS: 197), za obravnavani pomen poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju; v slednjem se uporabljajo še lekseme *ril*, pslovan. *rŷľb (ESSJ: 180), *hlod*, pslovan. *hlɔdъ (SES: 206), in *hojka*, pslovan. *xvojǎ ‘smrečje’ (SES: 208).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Plôh*, m. der Hackstock ~ **Pleteršnik:** *plôh*, *plôha*, m. 2) der Baumstamm, aus dem Bretter gesägt werden, C., *Poh*. – prim. kor.-nem. *ploch*, *Block* ~ **SSKJ:** *plôh plôha* m debelejši ploščat kos lesa iz podolžno razžaganega debla ~ **SBG:** *ploh*: – ~ **PKMS:** *ploh*: –; gl. *plójek hlod* ~ **SGS:** ø

(34) SLA V436(a) ‘deska – splošno’

T387: b'lánja; T397: b'lánja; T398: b'lánja

Za pomen ‘ploščat kos lesa iz podolžno razžaganega debla’, knj. *deskà* in *dèska* (*ä*; *ë*), se uporablja leksem *blanja*, ki je prevzet preko istr. rom. ali furl. iz dalm. rom. **plana* (ESSJ I: 24). Leksem *blanja* v slovenskogoriškem in prleškem narečju sobiva z leksemom *deska*, pslovan. **dъskǎ*, kar je prevzeto iz germ. **diska*- (SES: 104).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Blánja*, f. das Brett, der Laden ~ **Pleteršnik:** *blánja*, f. 1) das Brett, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *SlGor.-C.*, *ogr.-Valj. (Rad)* ~ **SSKJ:** *blánja* -e ž nar. deska ~ **SBG:** *blánja* -e ž deska ~ **PKMS:** *blanja*: – ~ **SGS:** *blanja*: –

(35) SLA V436(b) ‘tanka deska’

T387: b'lánja; T397: b'lánja; T398: b'lánja, b'lánjščica

Za pomen 'tanka deska' se uporablja iz romanskega jezika prevzeti leksem *blanja*, ki ima v T398 izpričano dvojnico *blanjščica*. Leksem *blanja* poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju, kjer je za obravnavani pomen izpričano še poimenovanje *deska*. V prleškem narečju se rabita še leksema *tanka deska* in *lata* (< stvnem. *latta* ali srvnem. *latte* /SES: 346/), v slovenskogoriškem pa uporabljajo tudi leksem *colarica* (prim. nem. *Zoll* 'cola' /SES: 76/). Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Blánja*, f. das Brett, der Laden; *blanjščica*: – ~ **Pleteršnik:** *blánja*, f. 1) das Brett, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.*, *SlGor.-C.*, *ogr. Valj. (Rad)*; *blanjščica*: – ~ **SSKJ:** *blánja* -e ž nar. deska; *blanjščica*: – ~ **SBG:** *blánja* -e ž deska; *blanjščica*: –, toda *blánjčka* -e ž *deščica* ~ **PKMS:** *blanja*: –; *blanjščica*: – ~ **SGS:** *blanja*: –; *blanjščica*: –

(36) SLA V436(c) 'debela deska'

T387: 'fõ:s|/'fõ:us|; T397: 'fõ:s|/'fõ:us|; T398: 'fõ:s|/'fõ:us|

Za pomen 'debela deska' se uporablja v dveh glasoslovnih različicah izpričani leksem *fosen*, prevzet iz nem. *Pfosten* 'podboj, kol', kar je za obravnavani pomen posplošeno tudi v prleškem in slovenskogoriškem narečju; v slednjem se uporabljata še leksema *debela blanja* in štuk (< nem. *Stock* 'palica' < germ. **stukka*- 'palica, štor, deblo, bruno' /ESSJ IV: 124/).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *fosen*: – ~ **Pleteršnik:** *fosen*: – ~ **SSKJ:** *fosen*: – ~ **SBG:** *fosen*: – ~ **PKMS:** *fosen*: – ~ **SGS:** 'fo:usle -na m ploh

(37) SLA V785 'dletó'

T387: g'le:jtva; T397: g'le:jtva; T398: g'le:jtva

Za pomen 'orodje za dolbenje s kratkim prečnim rezilom', knj. *dléto* (é), se uporablja enotno, v feminizirani obliki izpričano poimenovanje *dletvo*, pslovan. **del(b)to* k **dblti*, **dblbq* 'dolbsti' (ESSJ I: 104), kar ob leksemu *dletó* in *štemajzen* (< nem. *Stemmeisen*) poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju. V slednjem se uporabljata še različici *dletvaš* in *dletev* ter poimenovanje *holbič* (prim. nem. *hobeln*).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Dléto*, auch *dlé-tvo* n. das Stemmeisen, der Meissel ~ **Pleteršnik:** *dléto*, n. das Stemmeisen, der Meißel in *glétvø*, n., *vzhšt.*, pogl. *dletvo* ~ **SSKJ:** *dléto* -a s orodje za dolbenje s kratkim prečnim rezilom ~ **SBG:** *dletó*: – ~ **PKMS:** *dletó*: – ~ **SGS:** *dletó*: –

(38) SLA V318 'sveder'

T387: s'vëder; T397: s'vëder; T398: s'vëder

Za pomen 'orodje z navoji za delanje lukenj, vrtin', knj. *svéder* (é), se uporablja enotno poimenovanje *sveder*, pslovan. **svědrъ* (SES: 714), za obravnani pomen posplošeno tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Svéder*, *dra* m. der Bohrer ~ **Pleteršnik:** *svédar*, *-dra*, m. 1) der Bohrer ~ **SSKJ:** *svéder* *-dra* m 1. orodje z navoji za delanje lukenj, vrtin ~ **SBG:** *sveder*: – ~ **PKMS:** *sveder*: – ~ **SGS:** ø

(39) SLA V206 'železo'

T387: že'ležo; T397: že'ležo; T398: že'ležo

Za pomen 'najbolj razširjena težka kovina srebrno bele barve', knj. *želézo* (é), se uporablja poimenovanje *železo*, pslovan. **želězo*, kar etimološko ni dokončno pojasnjeno (SES: 866). Leksem je za obravnani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *železo*: –, toda *Shelésje* n. (coll) eine menge Eisen, das Eisen überhaupt ~ **Pleteršnik:** *želězo*, n. 1) das Eisen ~ **SSKJ:** *želézo* *-a* s najbolj razširjena težka kovina srebrno bele barve ~ **SBG:** *železo*: –, toda *želéizje* *-a* s železo ~ **PKMS:** *želézo* *-a* s *železo* ~ **SGS:** ø

(40) SLA V207 'oglje'

T387: 'vo:ugelge; T397: 'vo:ugelge; T398: 'vo:ugelge

Za pomen 'črna snov, ki nastane z žganjem lesa', knj. *óglje* (ô), se uporablja leksem *ogelje*, izpričan tudi v slovenskogoriškem narečju. Tu sobiva z leksemi *ogljje* in *oglenje*, kar poznajo tudi v prleščini, *ogljije* ter *ogelje*. Leksem *ogel* 'kos nedogorelega lesa', pslovan. **ǫǵlb*, v enakem pomenu poznajo tudi v hrv. (*ǫǵljēn*), srb. (*ǫǵalj*), rus. (*úgol*) in češ. (*úhel*) jeziku (SES: 465).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *ogelje*: – ~ **Pleteršnik:** *ôǵalje*, n. coll. = oglje, Kohlen, *Trub.*, *ogr.-C.* ~ **SSKJ:** *ogelje*: – ~ **SBG:** *vóugelje* *-a* s oglje ~ **PKMS:** *ogelje*: – ~ **SGS:** ø

(41) SLA V386 'čreslo'

T387: –; T397: –; T398: –

Beseda v prekmurščini ni znana.

(42) SLA V294 ‘mlačev’

T387: mla'ti:ĩtef; T397: mla'ti:ĩtef; T398: mla'ti:ĩtef

Za pomen ‘delo, dejavnost, povezana s spravljanjem zrnja iz klasja, latja s cepcem, mlatilnico’, knj. *mláčev* in *mláčva* (*â*), se uporablja leksem *mlatitev*, izpeljanka iz leksema *mlatiti*, pslovan. **moltĩti* (SES: 407). Leksem poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju, kjer sobiva z leksemom *mlatitva*. Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *mlatitev* f. das Dreschen, die Dreschzeit ~ **Pleteršnik:** *mlatĩtøv*, -tve, f. das Dreschen, *Mur.*, *Jan.*, *ogr.-Valj.* (*Rad*) ~ **SSKJ:** *mlatitev* -tve ž nar. vzhodno mlačev, mlatev ~ **SBG:** *mlatĩdev* -dvi ž mlačev ~ **PKMS:** *mlatidev/mlatitev* -tve ž mlačev, mlačva ~ **SGS:** ø

(43) SLA V188 ‘mleti’

T387: m'letj; T397: m'letj; T398: m'letj

Za pomen ‘z napravo drobiti žito’, knj. *mléti* (*é*), se uporablja enotno poimenovanje *mleti*, pslovan. **mělti* (SES: 407), za obravnavani pomen posplošeno tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju. Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Mléti*, *mèlem* oder *méljem* v. impf. mahlen (Getreide) ~ **Pleteršnik:** *mléti*, *méljem*, vb. impf. 1) mahlen ~ **SSKJ:** *mléti* *méljem* nedov. 1. z napravo drobiti žito ~ **SBG:** *mléti se mèlen se* mleti se ~ **PKMS:** *mléti mèlen* mleti ~ **SGS:** ø

(44) SLA V196 ‘meti’

T387: –; T397: –; T398: –

Za pomen ‘drobiti, tretji’, knj. *méti* (*é*), gradivo ne daje podatkov.

(45) SLA V198 ‘ličkati (majiti, slačiti, kožuhati)’

T387: 'lũ:ĩpatj; T397: 'lũ:ĩpatj; T398: 'lũ:ĩpatj

Za pomen ‘odstranjevati s koruznega storža krovne liste’, knj. *ličkati* (*ĩ*), se uporablja leksem *lupati* z glagolsko pripono *-a-ti* za knj. *-i-ti* (prim. pslovan. **lupĩti*). Leksem *lupati* za obravnavani pomen poznajo tudi v slovenskogoriškem narečju, kjer sobiva z leksemoma *šolati* (< nem. *schölen*) in *likati* (prim. pslovan. **lĩkø* ‘zunanja podoba, videz, oblika’ /SES: 357/); slednjega poznajo tudi v prleškem narečju, kjer se rabi še leksem *kožuhati*, izpeljanka iz leksema *kožuh*, pslovan. **koz'ũx*, kar je morda izpeljano iz leksema *koža* (ESSJ II: 77; SES: 316).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Lúpati, pljem* oder *lúpiti, im* v. impf. schälen (Äpfel, Rüben, Kastanien u. dgl.) ~ **Pleteršnik:** *lúpati, -pam, -pljem*, vb. impf. = lupiti, schälen (von weichen Schalen und Rinden), *Mur., Zora* ~ **SSKJ:** *lúpati -ljem* tudi *-am* nedov. nar. vzhodno odstranjevati lupino, kožo; lupiti /.../ lupati koruzo *ličkati* ~ **SBG:** *lúipati -plen* lupiti, ličkati, kožuhati ~ **PKMS:** *lúpati -an* drzati ~ **SGS:** *'lü:pate -an* nedov. 3. ličkati

(46) SLA V198(a) 'ružiti (luščiti zrno s koruznega storža)

T387: 'lü:jščitiġ; T397: 'lü:jščitiġ; T398: 'lü:jščitiġ

Za pomen 'odstranjevati zrna s storža', knj. *luščiti* in *lúščiti (i; ú)*, se uporablja leksem *luščiti*, pslovan. **luščiti* (SES: 369), kar za obravnavani pomen poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Lúšiti, -im* v. impf. schälen (Nüsse, Kukuruz u. dgl.) ~ **Pleteršnik:** *lúščiti, -im*, vb. impf. – zrnje 1., das Getreide gerben, *Cig.* ~ **SSKJ:** *luščiti* in *lúščiti -im* nedov 2. odstranjevati zrna s storža ~ **SBG:** *lúščiti -in* luščiti ~ **PKMS:** *lúščiti -in* luščiti ~ **SGS:** *'lüškete -en* nedov. luščiti – 2. odstranjevati zrna s storža

(47) SLA V293 'mlatiti'

T387: m'la:titij; T397: m'la:titij; T398: m'la:titij

Za pomen 's cepcem, mlatilnico spravljati zrnje iz klasja, latja', knj. *mlatiti* in *mlátiti (ī; á)*, se uporablja enotno poimenovanje *mlatiti*, pslovan. **moltiti* (SES: 407), kar poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Mlátiti, im* v. impf. dreschen ~ **Pleteršnik:** *mlátiti, -im*, vb. impf. dreschen ~ **SSKJ:** *mlatiti* in *mlátiti -im* nedov. 1. s cepcem, mlatilnico spravljati zrnje iz klasja, latja ~ **SBG:** *mlátiti -in* mlatiti žito ~ **PKMS:** *mlátiti -in* mlatiti ~ **SGS:** ø

(48) SLA V297 'vejati'

T387: 'bi:ntlatij, 've:ĵatij; T397: 'bi:ntlatij; T398: 'bi:ntlatij

Za pomen 'odstranjevati pleve in primesi iz žita', knj. *vėjati (ê)*, se povsod uporablja leksem *bintlati*, izpeljanka iz leksema *bintel* 'vejalnik', tvorjenega iz prevzetega leksema *Wind* 'veter'. Leksem *bintlati* ima v T387 zabeleženo dvojnico *vejati*, pslovan. **vėjati* (SES: 817). Leksem *vejati* je za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *bintlati*: –; *Véjati*, *am* v. impf. das ausgedroschene Getreide vermittelt der Getreidemühle oder mit der wurfschaufel von der spreu reinigen, auswinden ~ **Pleteršnik:** *bintlati*: –; *vějati*, *-jam*, *-jem*, vb. impf. 1) v. žito, das Getreide worfeln, auswinden ~ **SSKJ:** *bintlati*: –; *vějati -am* nedov. 1. odstranjevati pleve in primesi iz žita ~ **SBG:** *bintlati*: –; *vějati -an* vejati, vetriti žito ~ **PKMS:** *bintlati*: –, toda *binklivati -an* vejati; *vejati*: – ~ **SGS:** *bintlati*: –, toda *'binklĵvatę -an* nedov. *vejati*; *vejati*: ø

(49) SLA V311 'klepati'

T387: kle'pâtj; T397: kle'pâtj; T398: kle'pâtj

Za pomen 'z udarci kladiva tanjšati, ostriti rezilo', knj. *klepáti (á)*, se uporablja leksem *klepati*, kar poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju. Pslovan. **klepáti* 'tolči, biti' je domnevno iz onomatopeje **klep-*, ki posnema zvoke, nastale ob trku dveh trdnih, navadno kovinskih predmetov (SES: 278; ESSJ II: 40).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *klepáti*, *ám* und *pljem* v. impf. dengeln ~ **Pleteršnik:** *klěpati*, *klěpljem*, tudi: *klepáti*, *-ám*, vb. impf. 2) klopfen, hämmern, klempern ~ **SSKJ:** *klepáti klěpljem* nedov. 1. z udarci kladiva tanjšati, ostriti rezilo ~ **SBG:** *klepàti klèplen* *klepati* ~ **PKMS:** *klěpati -an* *klepati* ~ **SGS:** *k'lepateę -an* nedov. *klepati*

(50) SLA V312 'kositi'

T387: ko'sitj; T397: ko'sitj; T398: ko'sitj

Za pomen 's koso, kosilnico rezati travo, žito', knj. *kosíti (ī)*, se uporablja enotno poimenovanje *kositi*, izpeljano iz leksema *kosa*, pslovan. **kosá* 'kosa' (SES: 311); leksem *kositi* je za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Kofíti*, *ím* v. impf. mähen ~ **Pleteršnik:** *kositi*, *-ím*, vb. impf. mähen ~ **SSKJ:** *kosíti -ím* nedov. 1. s koso, kosilnico rezati travo, žito ~ **SBG:** *kositi*: – ~ **PKMS:** *kositi -ín* *kositi* ~ **SGS:** *ko'si:teę -i:n* nedov. *kositi*

(51) SLA V313 'sušiti'

T387: si'šitj; T397: si'šitj; T398: si'šitj

Za pomen 'delati kaj suho', knj. *sušíti (ī)*, se uporablja enotno poimenovanje *sušiti*, izpeljano iz leksema *suh*, pslovan. **súxъ* 'suh, ne moker' (SES: 710); leksem *sušiti* za obravnavani pomen poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Šufhíti ím* v. impf. dörrren, trocken ~ **Pleteršnik:** *sušíti, -ím*, vb. impf. trocken
~ **SSKJ:** *sušíti -ím* nedov. delati kaj suho ~ **SBG:** *süšiti -in* sušiti ~ **PKMS:** *süšiti -in*
sušiti ~ **SGS:** ø

(52) SLA V314 ‘obračati seno’

T387: ob'račati; T397: ob'račati; T398: ob'račati

Za pomen ‘delati, da kaj leži s spodnjo stranjo navzgor’, knj. *obračati* (ā), se uporablja leksem *obračati*, pslovan. domnevno **ob(v)ört'ati*, kar je ponavljalni glagol od **ob(v)ortíti* ‘obrniti’ (SES: 459). Leksem *obračati* je za obravnavani pomen posplošen tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Obrázhati, am* v. impf. wenden, oft und lange wenden ~ **Pleteršnik:** *obráčati, -am*, vb. impf. ad obrniti: 1) umwenden, umkehren – 2) wenden ~ **SSKJ:** *obráčati -am* nedov. 3. delati, da kaj leži s spodnjo stranjo navzgor ~ **SBG:** *obráčati -áčan* obračati ~ **PKMS:** *obráčati/obráčati -an* obračati ~ **SGS:** ø

(53) SLA V324 ‘presti’

T387: p'restj; T397: p'restj; T398: p'restj

Za pomen ‘z orodjem ali strojem oblikovati predivo v nit’, knj. *présti* in *présti* (é; é), se uporablja enotno poimenovanje *presti*, pslovan. **prěsti* (SES: 569), posplošeno tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju.

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *Prěsti, prédem* v. impf. spinnen ~ **Pleteršnik:** *présti, prédem*, vb. impf. 1) spinnen ~ **SSKJ:** *présti prédem* in *présti prédem* nedov. 1. z orodjem ali strojem oblikovati predivo v nit ~ **SBG:** *présti -edén* presti ~ **PKMS:** *presti: -* ~ **SGS:** ø

(54) SLA V326 ‘tkati’

T387: –; T397: –; T398: –

Za pomen ‘delati tekstilne izdelke s križanjem, prepletanjem osnovnih niti in votka’, knj. *tkáti* (á), gradivo ne daje podatkov. Iz dodatnih pojasnil informatorjev izhaja, da tkalstvo v teh krajih ni bilo razvito.

(55) SLA V347 ‘skopiti’

T387: fko'pitj; T397: fko'pitj; T398: fko'pitj

Za pomen 'odstraniti spolne žleze', knj. *skópiti* in *skopíti* (ó; ī), se uporablja leksem *vkopíti*, pslovan. **skopīti* 'skopiti' in **kopīti* 'enako' (SES: 626). Leksem *vkopiti* poznajo tudi v slovenskogoriškem in prleškem narečju, kjer ima dvojnico *rezati*, pslovan. **rězati* (SES: 620).

Dokumentiranost v slovarjih:

Murko: *vkopiti*: –, toda *kopíti*, *ím* v. impf. entmannen, kastriren ~ **Pleteršnik:** *vkopiti*: –, toda *skopíti*, *-ím*, vb. pf. entmannen, verschneiden, castrieren, *Mur.*, *Cig.*, *Jan.* ~ **SSKJ:** *vkopiti*: –, toda *skópiti -im*, tudi *skopíti* in *skópiti -im* dov. odstraniti spolne žleze ~ **SBG:** *fkopiti -in* skopiti, *rezati* ~ **PKMS:** *vkopiti*: – ~ **SGS:** *fko'pi:tę -i:n* dov. skopiti

(56) SLA V385 'strojiti'

T387: –; T397: –; T398: –

Za pomen 'obdelovati surovo živalsko kožo s strojili', knj. *strojíti* (ī), gradivo ne daje podatkov. Iz dodatnih pojasnil h gradivu izhaja, da strojarska obrt v teh krajih ni bila razvita.

3 Zaključek

Iz gradiva za SLA je razvidno, da se za pomene, po katerih se sprašuje in ki so predstavljeni v tem prispevku, v obravnavanih prekmurskih govorih uporablja 47 različnih leksemov, od tega so štirje večpomenski. Večinoma so enobesedni (94 %), manj je večbesednih (6 %). Z vidika izvornosti je slovanskega izvora 82 % enobesednih leksemov, 18 % pa jih je v različnih časovnih obdobjih prevzetih iz sosednjih jezikov, največ germanskega (75 %), ena beseda je romanskega izvora, ena pa je ali romanskega ali germanskega izvora. Med večbesednimi poimenovanji jih je največ takih, ki imajo glede na prevzetost oz. neprevzetost jedra in/ali določila domače jedro in domače določilo oz. so slovanskega izvora,³ eno pa ima prevzeto jedro in domače določilo. Sklop »kmečka opravila« izkazuje stodontni delež besed slovanskega izvora, medtem ko je v sklopu »gospodarska poslopja in kmečko dvorišče« 28 % besed prevzetih.

Na osnovi opravljenih primerjav in preverb v slovarjih, s čimer osvetljujemo dokumentiranost in semantiko obravnavanih leksemov v dveh starejših slovenskih slovarjih (Murkov, Pleteršnikov), v SSKJ in treh narečnih slovarjih, ki prinašajo prekmursko besedje, je mogoče ugotoviti, da je izmed pregledanih slovarjev najbogatejši Pleteršnikov slovar, ki beleži 40 leksemov, od katerih jih je 34 pomensko prekrivnih z narečnimi, eden je pomensko prekriven, a delno

³ Slovenskih tvorjenk iz prevzetih besed ali njihovih delov nimamo za prevzete (Toporišič 1992: 218). Isto velja za več kot enobesedna poimenovanja oz. besedne zveze (npr. *cimermanska sekira*).

izrazno različen: *skopiti* (nar. *vkopiti*), dva leksema: *studenec*, *lovič* imata v slovarju drugačen pomen od izpričanega narečnega 'vodnjak' in 'svinjska štala', štirikrat pa v ustreznem slovarskem članku pod gesli *štala*, *blanja* in *lupati* dani (narečni) pomen 'hlev za krave', 'hlev za ovce', 'tanka deska' in 'ličkati' ni dokumentiran oz. nedvoumno izražen. Pleteršnikov slovar ne beleži treh večbesednih leksemov (*svinjska štala*, *svinjske štalice*, *cimermanska sekira*), prevzetih leksemov *hajzelj*, *pušelj*, *štil*, *fosen* ter šestih tvorjenk, od tega treh, izpeljanih iz prevzete osnove (*blanjščica*, *bintati*, *štalica*), in treh, izpeljanih iz domače osnove (*kokošečnjek*, *prekal*, *sralnjek*).

V SSKJ je zapisanih 40 leksemov, od tega jih je 33 pomensko prekrivnih z narečnimi, dva sta pomensko prekrivna, a delno izrazno različna: *kokošnjak* (nar. *kokošečnjek*), *skopiti* (nar. *vkopiti*), leksema *studenec* in *pušelj* imata v slovarju zabeležen drugačen pomen od narečnega 'vodnjak', 'butara', štirikrat pa v ustreznem slovarskem članku pod gesli *štalica*, *štala* in *blanja* dani (narečni) pomen 'hlev za svinje', 'hlev za krave' in 'hlev za ovce', 'tanka deska' ni dokumentiran oz. nedvoumno izražen. SSKJ ne beleži v gradivu izpričanih večbesednih leksemov, prevzetih leksemov *hajzelj*, *štil*, *fosen* ter tvorjenk *blanjščica*, *bintati*, *lovič*, *oglenje*, *prekal* in *sralnjek*.

Murkov slovar beleži 27 leksemov, ki so pomensko prekrivni z narečnimi; nadaljnji štirje leksemi so pomensko prekrivni, a delno izrazno različni: *studeniz* (nar. *studenec*), *drova* (nar. *drva*), *šhelesje* (nar. *železo*), *kopiti* (nar. *vkopiti*), leksem *studenec* ima v slovarju zabeležen drugačen pomen od narečnega 'studenec, manjši izvir vode', devetkrat pa v ustreznem slovarskem članku pod gesli *štala*, *štalica*, *skedenj*, *korito*, *blanja*, *lupati*, *sekira* dani (narečni) pomen 'hlev za krave' in 'hlev za ovce', 'hlev za svinje', 'prostor za seno', 'korito za vodo' in 'korito za svinje', 'tanka deska', 'ličkati' in 'navadna sekira' ni dokumentiran oz. nedvoumno izražen. Murkov slovar ne beleži v gradivu izpričanih večbesednih leksemov, prevzetih leksemov *hajzelj*, *štil*, *fosen* ter tvorjenk *bintati*, *blanjščica*, *kokošečnjek*, *lovič*, *ogelje*, *prekal* in *sralnjek*.

Od narečnih slovarjev je najbogatejši Novakov *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, ki v enakem pomenu, kot je izpričan v gradivu, beleži 34 leksemov, od katerih so trije izrazno različni (*blanjčka*, *mlatidev*, *železje*), trikrat pa v ustreznem slovarskem članku (pod gesli *štala* in *blanja*) dani (narečni) pomen 'hlev za krave' in 'hlev za ovce' ter 'tanka deska' ni dokumentiran oz. nedvoumno izražen. Petnajstih, v gradivu izpričanih leksemov slovar ne beleži. Mukičev *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar* beleži 32 leksemov, pomensko prekrivnih z leksemi, izpričanimi v gradivu, od katerih je en leksem izrazno različen (*binklati*), štirikrat v ustreznem slovarskem članku (pod gesli *štala*, *korito* in *pušelj*) dani (narečni) pomen 'hlev za krave' in 'hlev za ovce', 'korito za vodo' in 'butara' ni dokumentiran oz. nedvoumno izražen; leksem *lupati* ima v Mukičevem slovarju zabeležen drugačen pomen od v gradivu izpričanega 'ličkati'. Enaindvajsetih leksemov slovar ne beleži. *Slovar Gornjega Senika* Marije Bajzek Lukač beleži od 25, v gradivu izpričanih leksemov od črke A do L, dvanajst takih, ki so pomensko prekrivni z zabeleženimi leksemi, dva sta izrazno različna (*binklivati*, *liškiti*), enkrat pa v ustreznem slovarskem

članku pod geslom *korito dani* (narečni) pomen 'korito za vodo' ni dokumentiran oz. nedvoumno izražen. Desetih leksemov slovar ne beleži.

Na podlagi opravljene analize lahko sklenemo, da je besedje iz pomenskega polja »gospodarska poslopja, kmečko dvorišče in kmečka opravila« v obravnavanih prekmurskih krajevnih govorih večinoma izvorno slovansko, nekaj leksemov pa je tudi prevzetih, največkrat iz sosednjega stičnega nemškega jezika. Preverba njihovega obstoja v knjižnih in narečnih slovarjih kaže, da je sodobna izrazna pestrost prekmurskega narečja v največji meri dokumentirana v Pleteršnikovem slovarju, ki mu sledi SSKJ. Med pregledanimi narečnimi slovarji največ v gradivu dokumentiranega narečnega besedja prinaša Novakov *Slovar beltinskega prekmurskega govora*.

Narečno prekmursko besedje, predstavljeno v tem prispevku, pri srednji in mlajši generaciji govorcev hitro tone v pozabo, zato njegova predstavitev predstavlja droben, a pomemben prispevek k ohranjanju slovenske jezikovne kulturne dediščine.

KRAJŠAVE IN KRATICE VIROV

avstr. – avstrijsko; bav. – bavarsko; češ. – češko; dalm. – dalmatinsko; furl. – furlansko; gl. – glej; hrv. – hrvaško; istr. – istrsko; it. – italijansko; knj. – knjižno; nar. – narečno; nem. – nemško; pslovan. – praslovansko; rom. – romansko; rus. – rusko; sed. – sedanjik; sloven. – slovensko; srb. – srbsko; srvnem. – srednjevisokonemško; stvnem. – starovisokonemško; drugo: DLS – Deutsche Lehnwörter im Slovenischen Striedter-Tempsove, ESSJ I–IV – Bezlajev Etimološki slovar slovenskega jezika, PKMS – Mukičev Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar, SBG – Novakov Slovar beltinskega prekmurskega govora, SGS – Slovar Gornjega Senika A–L Bajzek Lukačeve, SES – Snojev Slovenski etimološki slovar, SSKJ – Slovar slovenskega knjižnega jezika

VIRI IN LITERATURA

- Anton BAJEC idr. (ur.), 1995: *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: SAZU.
- Marija BAJZEK LUKAČ, 2009: *Slovar Gornjega Senika A–L*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 66).
- France BEZLAJ, 1976–2007: *Etimološki slovar slovenskega jezika I–V*. Ljubljana: SAZU.
- Mihaela KOLETNIK, 2008: *Panonsko lončarsko in kmetijsko izrazje ter druge dialektološke razprave*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 60).
- Mihaela KOLETNIK, Zdenka HOLSEDL, 2009: Zemljepisna lastna imena v Večeslavcih. *Jezikoslovni zapiski* 15/1–2, 173–187.

Francek MUKIČ, 2005: *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*. Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem.

Anton J. MURKO, 1833: *Deutsch-Slowenisches und Slowenisch-Deutsches Handwörterbuch*. /.../ *Slovensko-Nemshki in Nemshko-slovenski rozhni besednik*. /.../. V Gradzi.

Franc, Vilko NOVAK, 1996: *Slovar beltinskega prekmurskega govora*. Murska Sobota: Pomurska založba.

Maks PLETERŠNIK, 2006: *Slovensko-nemški slovar (1894–1895): transliterirana izdaja*. Ur. M. Furlan. Ljubljana: ZRC SAZU.

Vera SMOLE, Urška PETEK, 2007: Komentiranje leksično-besedotvornih kart v 1. zvezku Slovenskega lingvističnega atasa »Človek« (na primeru V617 *teta* in V 618 *ujna*). *Jezikoslovni zapiski* 13/1–2, 351–359.

Marko SNOJ, 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.

Hildegard STRIEDTER TEMPS, 1963: *Deutsche Lehnwörter im Slovenischen*. Berlin: Osteuropa-Institut Berlin.

Mateja SEVER, 2014: Besedje po vprašalnici za slovenski lingvistični atlas v izbranih prekmurskih govorih. *Diplomsko delo*. Maribor. Filozofska fakulteta.

Jožica ŠKOFIC (ur.), 2011a: *Slovenski lingvistični atlas 1.1, Človek (telo, bolezni, družina)*, *Atlas*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Jožica ŠKOFIC (ur.), 2001b: *Slovenski lingvistični atlas 1.2, Človek (telo, bolezni, družina)*, *Komentarji*. Ljubljana: ZRC SAZU.

Jože TOPORIŠIČ, 1992: *Enciklopedija slovenskega jezika*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Zinka ZORKO, 2009: *Narečjeslovne razprave o koroških, štajerskih in panonskih govorih*. Maribor: Mednarodna založba Oddelka za slovanske jezike in književnosti, Filozofska fakulteta. (Mednarodna knjižna zbirka Zora, 64).

DIALECTAL PREKMURJE LEXEMES FOR FARM BUILDINGS, FARMYARDS, AND FARM CHORES IN PLETERŠNIK'S DICTIONARY

This article presents lexemes denoting farm buildings, farmyards, and farm chores in the Prekmurje dialect to the extent specified in the questionnaire used for the Slovenian Linguistic Atlas (SLA). In the SLA's questionnaire, the above-mentioned lexemes are found in six different sections, including the one dealing with grammar. Based on semantic criteria, the Dialectological Section of the Fran Ramovš Institute of the Slovenian Language ZRC SAZU has classified these lexemes into farm buildings and farmyards (38 questions). To this, we added farm chores (18 questions). Observations based on the data gathered from three local dialects in the period between 2013–2014 show that the Prekmurje dialect uses forty-seven different lexemes, forty-four single-words, and three multi-words for the items under investigation. The lexemes are heterogeneous in terms of their origin. About 82 % single-word lexemes are of Slavic origin, 18 % were adapted from the neighboring languages, most of them from German (75 %). Multi-word

lexemes are primarily of Slavic origin. A comparative analysis of the lexemes' inclusion into dictionaries reveals that most of them are found in Pleteršnik's dictionary and in SSKJ. The greatest number of those that semantically overlap with dialectal lexemes are included in Pleteršnik's dictionary. In the dictionaries that include the Prekmurje dialect vocabulary, the most lexemes are found in Novak's dictionary. The dialectal vocabulary of the Prekmurje dialect analyzed in this article is now almost forgotten by middle-aged and younger generations, which is why this study represents a small, but nevertheless important contribution to the preservation of the Slovene linguistic cultural heritage.
